

Häfte 2

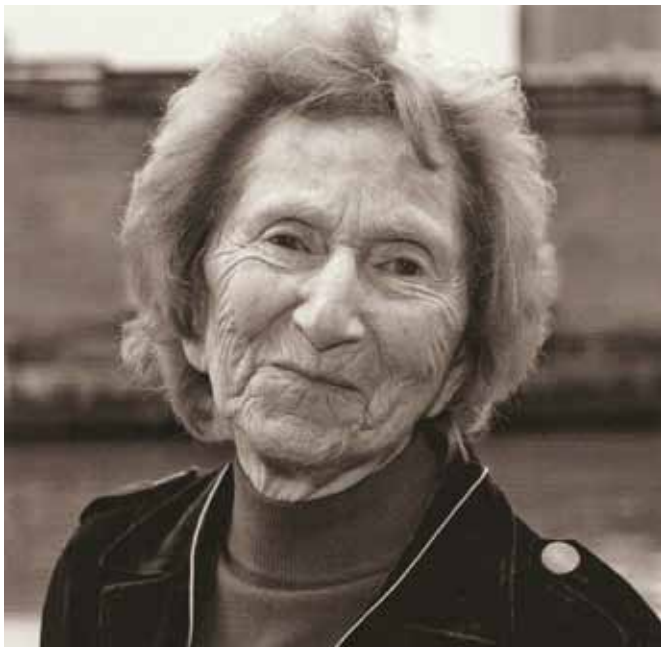
Antisemitism – även idag

Undervisningsmaterial om antisemitism och judisk historia
i Europa efter 1945

Anne Frank Huset, OSSE/ODIHR
Svenska kommittén mot antisemitism, Forum för levande historia

svenska | mot
kommittén | antisemitism

FORUM
FÖR
LEVANDE
HISTORIA

1 Tillbaka till livet

Andra världskriget tog slut 1945. Det innebar också slutet på den nazistiska regimens folkmordspolitik och förföljelse av olika grupper. Nazisterna hade försökt att utplåna alla judar i Europa. Närmare sex miljoner mördades. En och en halv miljon av dem var barn. Efter krigsslutet kämpade överlevande för att komma tillbaka till livet, för att skapa en ny framtid.

Överlevande

Nästan alla judar som överlevde Förintelsen hade förlorat stora delar av sin familj, släkt och vänner. Många valde att inte återvända till sina tidigare hemländer. Där hade de utsatts för nazisternas förföljelser, men inte sällan även drabbats av inhemsk antisemitism och förtryck. I vissa fall mötte judar som återvände än en gång hat och våld och tvingades fly. Många överlevande utvandrade till USA, Sydamerika, Palestina och andra platser.

Hédi Frieds historia

Efter andra världskrigets slut i Europa kom tusentals överlevande judar även till Sverige. En av dem var 20-åriga Hédi. Hédi hade vuxit upp i staden Sighet i Rumänien. 1940 hamnade staden under ungerskt styre. Efter att Nazityskland ockuperade Ungern 1944 deporterades Hédi tillsammans med sin mamma, pappa och lillasyster Livia till förintelse lägret Auschwitz-Birkenau. Båda föräldrarna mördades i lägrets gaskammare. Hédi och Livia skickades så småningom vidare till koncentrationsläger i Tyskland där de användes som slavarbetare.

Judiska flyktingar ankommer till Malmö 1945.

Hédi Fried (född Szmuk) med sin mamma Frida, pappa Ignatz och lillasyster Livia i hemstaden Sighet i dåvarande Rumänien 1935. Familjen deporterades till Auschwitz 1944. Båda föräldrarna mördades där.

Till Sverige

Hédi och Livia överlevde. Försvagade och sjuka anlände de till Malmö den 9 juli 1945. Hédi berättar: "Det var paradiset som bredde ut sig inför våra ögon. Snälla människor som mötte oss utmärklade skelett, med mjölkchoklad och smörgåsar. Efter ett år av hunger och umbäranden i Auschwitz och Bergen-Belsen var det svårt att förstå att vi är tillbaka i en vanlig värld."

Många överlevande dog efter ankomsten till Sverige. Hédi och Livia klarade sig och återfick sina krafter. Efter en tid fick de också rätt att stanna i landet. "Jag inbillade mig att här kommer antisemitismen aldrig kunna slå rot, så jag bestämde mig för att stanna i Sverige."

Antisemitism

Antisemitism betyder fördomar och hat mot judar.

Hédi Fried överlevde Förintelsen. Hon kom med sin syster till Sverige 1945.

Det får inte hända igen

Till en början var det få som förstod eller var intresserade av vad de överlevande gått igenom: "Svåra upplevelser måste man berätta om, bearbeta för att orka gå vidare. Men vi uppmanades att glömma, inte tala om det som har varit." Hédi gifte sig, fick barn och började arbeta. Det dröjde länge innan hon fick tid att ta hand om sig själv, sina minnen och erfarenheter. "Jag utbildade mig till psykolog, skrev böcker, och kom fram till att det aldrig går att glömma, däremot kan man lära sig att leva med det som har varit. Det viktigaste blev nu att arbeta mot att någon ännu en gång ska behöva gå igenom det vi upplevt."

"Alla har ett val"

Sedan många år besöker Hédi skolelever och berättar om sina upplevelser. "Genom att lära om Förintelsen kan vi förebygga nya folk mord. De unga måste lära sig om hur fördomar fungerar och hur de kan leda till folk mord. De måste förstå att ondska och godhet finns inom oss alla, att vi kan välja hur vi agerar och att vi alla har ett ansvar för det som händer i världen."

Oro och hopp

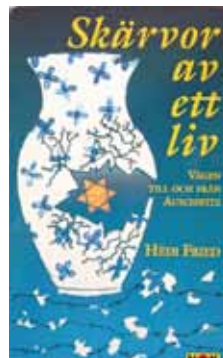
"Jag ser med oro på hur antisemitism och rasism åter sprider sig i Sverige och Europa," säger Hédi. Men hon är ändå hoppfull. "Dagens unga är morgondagens beslutsfattare. Genom att bekämpa hat och fördomar kan de bygga upp ett framtida samhälle där människor lever i fred och med respekt för varandra."

Auschwitz

Auschwitz-Birkenau var det största av de nazistiska koncentrations- och förintelselägren. Det låg i det av Tyskland ockuperade Polen.

Mellan 1940 och 1945 mördades där omkring en miljon judar, 75 000 polacker, 21 000 romer (zigenare) och tusentals andra.

Uppgifter

Hédi Fried har skrivit flera böcker, bland annat "Skärvor av ett liv. Vägen till och från Auschwitz" (1992).

1. "Skärvor av ett liv"

I sin bok berättar Hédi Fried om en händelse i staden Sighet. "Han närmade sig visslande, hans ögon mötte mina och när vi var i jämnbredd – spottade han... Med berätt mod, med ett uttryck av avsky, spottade han mig rakt i mitt ansikte. En hel värld rasade. Jag var ett avskum, en smutsig jude. (...) Jag sprang gråtande hem."

a. Varför spottar den jämnårige pojken Hédi i ansiktet?

b. Hédis föräldrar förklarar händelsen med orden att "de inte tycker om oss" och att hon nog kommer att vänja sig vid att leva i en antisemitisk omgivning. Vad tycker du att man ska göra om man själv drabbas eller ser någon som blir utsatt för rasistiska påhopp eller kränkningar?

2. En sönderslagen familj

I Auschwitz såg Hédi Fried sin mor och far för sista gången. Ofta tänker man inte på vad ens föräldrar faktiskt betyder för en. Vilket är ditt bästa minne av din mamma eller pappa? Sammanfatta i punkter och gör dig beredd att berätta för en kamrat.

3. Ett nytt liv

a. Hédi och hennes syster Livia valde att stanna kvar i Sverige efter kriget. Lista några tänkbara skäl till att många överlevande inte återvände till sina hemländer efter kriget.

b. Varför tror du att Hédi uppmanades att glömma, inte tala om det som varit?

c. Så småningom gör Hédi Fried tvärtom och har tillbringat mycket tid med skolungdomar. Förklara med egna ord vad hon menar med att "dagens unga är morgondagens beslutsfattare".

2 Aldrig mer?

Efter andra världskriget ställdes några av de nazistiska förbrytarna inför rätta och dömdes. De flesta undgick dock bestraffning. I den nybildade organisationen Förenta Nationerna (FN) beslutade man bland annat att arbeta för att förhindra framtida folkmord och för att straffa dem som gjorde sig skyldiga till sådana brott. FN antog också deklarationen om de mänskliga rättigheterna.

Mänskliga rättigheter

För att bevara fred och säkerhet efter andra världskrigets katastrofer bildades 1945 Förenta Nationerna (FN). Flertalet av världens länder blev medlemmar av organisationen. 1948 antog FN en överenskommelse om att förebygga och bestraffa folkmord. Samma år antog FN:s medlemsländer även ett annat viktigt dokument: den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. I denna finns flera grundläggande rättigheter som är universella, de ska gälla för alla människor överallt i världen.

I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna sägs bland annat:

- Alla människor är födda fria och med samma värde och rättigheter.
- Alla har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.
- Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.
- Alla är lika inför lagen och har samma rätt till skydd från lagens sida.
- Alla har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.
- Alla har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet.

Folkmördare inför rätta

1945–46 ställdes 22 ledande nazister inför rätta vid den internationella krigsförbrytardomstol som inrättats i den tyska staden Nürnberg. Tolv av dessa fick dödsstraff genom hängning, tre friades, andra fick långa fängelsestraff.

Senare hölls flera rättegångar mot nazister som deltagit i folkmordet på judar och gjort sig skyldiga till andra brott. Ur dessa rättegångar föddes idén om en internationell domstol för krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten. Motsättningar mellan USA och Sovjetunionen under det "kalla kriget" 1946–1989 gjorde att saken drog ut på tiden. 1993 inrättade dock FN en internationell krigsförbrytardomstol för brott begångna i före detta Jugoslavien och 1994 en motsvarande domstol för brott begångna i Rwanda. 2002 etablerades en permanent (ständig) internationell brottmålsdomstol i Haag i Holland. 2009 hade 110 av världens stater ställt sig bakom denna domstol, men vissa länder – däribland USA, Ryssland, Kina, Indien, Israel och Iran – har inte anslutit sig.

Trots de beslut och åtgärder som efter andra världskriget vidtagits för att förhindra folkmord och massdödande av etniska och religiösa grupper har sådana förbrytelser fortsatt att äga rum på många håll runt om i världen. Storskaliga förbrytelser av detta slag har bland annat ägt rum i Kambodja, Rwanda, före detta Jugoslavien och Sudan. I samband med flera konflikter har kvinnor på ett särskilt sätt utsatts för svåra förbrytelser som våldtäkter.

Eleanor Roosevelt spelade en viktig roll för utarbetandet av förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Hon var gift med den amerikanske presidenten Franklin D. Roosevelt, som dog 1945. Eleanor Roosevelt blev 1946 USA:s representant i det nyligen grundade FN.

Eichmann

Under andra världskriget var SS-officeren Adolf Eichmann ansvarig för transporter av judar från ockuperade länder till koncentrations- och förintelsläger. Efter kriget flydde han till Argentina. 1960 hittades Eichmann av den israeliska underrättelsetjänsten och fördes till Israel. 1961 ställdes han inför rätta i Israel och dömdes till döden för bland annat brott mot mänskligheten och mot det judiska folket. Rättegången bidrog till att öka kunskapen om omfattningen av de nazistiska förbrytelseerna. I TV, som vid denna tid var något ganska nytt, och tidningar återgavs i många länder förhören med Eichmann och vittnesmålen från överlevande judar.

Eichmann inför rätta i Jerusalem 1961.

Uppgifter

1. De mänskliga rättigheterna

a. Förklara med egna ord hur deklarationen om de mänskliga rättigheterna hänger samman med Förintelsen.

b. Rättigheterna ska vara universella. Vad menas med detta?

c. Tycker du att FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna följs idag? Motivera ditt svar.

2. Inför rätta

a. Varför tror du att vissa länder som USA, Ryssland, Kina, Israel och Iran valt att inte ansluta sig till den internationella brottmålsdomstolen?

b. Även om få krigsförbrytare ännu är dömda kan den internationella brottmålsdomstolen i Haag ha en positiv effekt. På vilka sätt tror du att domstolen kan bidra till att stoppa folkmord?

3. Eichmann

Adolf Eichmann hävdade i rättegången att han bara följt order och därför var oskyldig. Vad anser du om Eichmanns försvar? Motivera.

Den 7 april varje år högtidlighåller FN minnet av offren för folkmordet på tutsier i Rwanda 1994. Bilden visar hur Eugenie Mukeshimana, som överlevde folkmordet, tillsammans med barn från Rwanda tänder ett ljus på minnesdagen 2008.

3 Antisemitismen idag

Efter andra världskriget och Förintelsen var det många som hoppades att antisemitismen skulle försvinna från Europa. Men så blev det inte. Antijudiska fördomar finns fortfarande, och en ny generation nazister och andra politiska extremister sprider hat mot judar och andra minoriteter.

Gamla myter

Nazisterna uppfann inte antisemitismen. Fientlighet och förföljelse av judar har förekommit under århundraden. Gång på gång har judar anlagats för att ligga bakom kriser, katastrofer och svårförklarliga händelser. På 1300-talet beskylldes de för att orsaka pesten. I början av 1900-talet spreds i Europa en myt om att judar hade en hemlig plan för att ta makten över världen. Antisemiter påstod att judar låg bakom den kommunistiska revolutionen i Ryssland och bar skuld till börskraschen i New York 1929. Den nazistiska regimen i Tyskland förde samman dessa anklagelser med beskrivningen av judar som en främmande och hotfull "ras".

Nya myter

Av de judar som överlevde Förintelsen var det många som utvandrade medan andra försökte bygga upp ett nytt liv i Europa. Den gamla judiska kulturen i Europa låg i spillror, men med tiden grundades på en del platser judiska församlingar på nytt och synagogor återuppfördes. Men även antisemitismen dök upp igen. Ibland tog den sig nya uttryck. Ett exempel på detta är förnekandet av Förintelsen eller försöken att förminska folkordets omfattning.

Svenska nazister marscherar.

Förnekandet av Förintelsen

I propaganda som bland annat sprids på Internet hävdar nazister och andra att folkordet på judar under andra världskriget aldrig ägt rum. De förnekar att nazisterna ville utrota Europas judar och att gaskammare användes för att döda människor, och de hävdar att antalet offer har överdrivits. De påstår också att judarna "hittat på" Förintelsen för att få stöd för upprättandet av staten Israel. Syftet med sådana lögnar är att på nytt uppmana till hat mot judar. För nazister handlar det dessutom om att försöka göra nazismen rumsren igen. Propaganda som förnekar eller förminskar Förintelsen sprids även i flera arabiska och muslimska länder. Bland annat har den iranska regimen kallat folkordet på Europas judar för en "stor bluff".

Synagoga i Berlin som delvis återuppsyggs efter kriget.

Felaktiga jämförelser

Det finns också exempel på hur framför allt högerextrema grupper likställer folkmordet på judarna med de allierade bombningarna av Dresden och andra tyska städer under andra världskriget. De brittiska och amerikanska bombningarna ledde till att många civila (vanliga tyskar som inte deltog i kriget) dödades, men detta kan inte likställas med nazisternas försök att på rasistiska grunder planmässigt och systematiskt förinta alla judar i Europa. Sådana jämförelser har till syfte att förminska nazisternas förbrytelser och framställa tyskarna som andra världskrigets egentliga offer.

Kullvälda gravstenar efter att den judiska begravningsplatsen i Göteborg vandaliserades 2006.

Förnekandet av Förintelsen

Förintelsen är det mest väldokumenterade folkmordet i historien. Men nazistiska och andra antisemitiska grupper förnekar ofta att folkmordet på Europas judar ägde rum eller påstår att det var mindre omfattande än vad historie-forskningen visat.

Uppgifter

Svenska ungdomar besöker det före detta koncentrationslägret Auschwitz

1. Antisemitismens rötter

De tyska nazisterna försökte utplåna alla judar i Europa. Deras antisemitism var mer extrem än tidigare former av judehat. Förklara varför man trots detta inte kan hävda att nazisterna uppfann antisemitismen. Använd exempel från texten i ditt svar.

2. Förnekandet av Förintelsen

Om man offentligt förnekar Förintelsen bryter man mot lagen i till exempel länder som Tyskland och Österrike men inte i Sverige och USA. Yttrandefriheten, rätten att fritt säga det man vill, anses viktigare.

a. Anser du att det även i Sverige borde vara förbjudet att förneka Förintelsen? Argumentera för din åsikt.

b. Finns det andra sätt att motverka förnekandet? Om ja, i så fall vilka?

3. Varför blir vissa unga nazister?

a. Varför tror du att vissa unga människor går med i rasistiska och nazistiska grupper? Välj förklaringar du tror på eller formulera en egen förklaring.

- Därför att de vill tillhöra en grupp och känna gemenskap.
- Därför att de känner sig hotade av det som de uppfattar som annorlunda.
- Därför att de söker spänning.
- Därför att de har övertagit rasistiska åsikter från familj och vänner.
- Därför att de _____.

b. Varför tror du att det kan vara svårt att lämna rasistiska och nazistiska grupper?

4 Hoppet om en judisk stat

Sedan slutet av 1800-talet har stora grupper judar utvandrat till Palestina. Efter Förintelsen sökte sig många överlevande dit. 1948 upprättades staten Israel. Många judar hoppades att ett eget land skulle ge dem säkerhet och skydda dem från antisemitism.

Sionism

Sionismen är idén om att judarna är ett folk och har rätt att leva i en judisk nationalstat. Den sionistiska rörelsen uppstod i slutet av 1800-talet. Dess målsättning var att upprätta en judisk stat i det dåvarande Palestina. Sionismen var en reaktion på antisemitismen och förföljelsen av judar i Europa. Men sionismen var också ett uttryck för den nationalism som vid denna tid var utbredd. Överallt uppstod nationalstater. I många av dem ansågs judar inte höra till – de diskriminerades och förföljdes. Sionisterna menade att judarna på samma sätt som andra folk borde ha ett eget land.

Sionismen är också ett uttryck för en längtan efter att återvända till Sion. Denna tanke har varit en viktig del av judisk religion och kultur i diasporan. Sion är namnet på en höjd i Jerusalem, men det är också Bibelns namn på Jerusalem och landet Israel.

TVå folkgrupper – ett område

Från att under århundraden ha varit ett område i det osmanska (turkiska) imperiet, styrdes Palestina sedan slutet av första världskriget av Storbritannien. Den stora majoriteten av befolkningen i området var arabiska muslimer och kristna men där fanns också andra grupper, bland annat en judisk minoritet. I början av 1900-talet ökade den judiska invandringen, framför allt som en följd av den tilltagande antisemitismen i Europa. Judar köpte land av arabiska markägare. Britterna gav både araber och judar förhoppningar om att de en dag skulle kunna grunda egna stater i Palestina. De båda gruppernas önskan om att upprätta en egen stat på samma område lade grunden till den konflikt som har fortsatt fram till idag.

1948 – staten Israel

1947 beslutade Storbritannien att ge upp sin kontroll av området. I november samma år antog FN en plan om att dela Palestina i en judisk och en arabisk stat. De arabiska staterna röstade mot förslaget. Med hänvisning till FN-beslutet utropades staten Israel i maj 1948. Flera arabstater anföll omedelbart den nya staten. Detta var det första arabisk-israeliska kriget, vilket Israel gick segrande ur.

Judiska barn i ett invandringsläger i Israel 1948.

Palestinska flyktingar

I samband med kriget flydde eller fördrevs omkring 700 000 palestinska araber. De flesta av dessa hamnade i flyktingläger i de omkringliggande länderna. Palestinierna kallar denna massflykt för al-Naqba, som på arabiska betyder katastrof. Många palestinier lever fortfarande i flyktingläger, bland annat i Libanon, på Västbanken och i Gaza. De palestinier som stannade i Israel efter 1948 blev israeliska medborgare. De utgör nästan 20 procent av befolkningen och har fulla medborgerliga rättigheter, men utsätts inom vissa områden för diskriminering.

Judarna lämnar arabiska länder

Konflikten mellan arabstaterna och Israel ledde också till att judar i arabiska länder angreps. De allra flesta, omkring 800 000, utvandrade, flydde eller fördrevs. Mer än en halv miljon av dessa kom till Israel. Många sökte sig också till Frankrike eller USA. Idag finns bara en spillra kvar av de judiska minoriteter som i början av 1900-talet levde i Nordafrika och Mellanöstern. Sedan 1989 har ett stort antal judar från tidigare Sovjetunionen invandrat till Israel. I Israel lever idag judar från mer än 100 länder.

Fortsatt konflikt

Efter 1948 har flera arabisk–israeliska krig ägt rum. Efter 1967 års krig ockuperade Israel Sinaihalvön, Golanhöjderna, Västbanken och Gaza. Israel lämnade Sinaihalvön 1982 efter ett fredsavtal med Egypten. 2005 drog sig Israel bort från Gaza. På Västbanken har Israel byggt judiska bosättningar. De flesta stater i världen och många israeler och palestinier anser att Västbanken och Gaza efter ett fredsavtal bör utgöra grunden för en palestinsk stat. En lösning av Mellanösternkonflikten har försvårats av flera skäl. Till dessa hör Israels ockupation, bosättningarna och den palestinska flyktingfrågan. Dit hör också vissa muslimska, arabiska och palestinska regimers och grupper vägran att erkänna Israels rätt att existera liksom beskjutning och terrorattacker mot Israel och israeliska angrepp mot Libanon och palestinska områden.

Antisemitism i Östeuropa

Sovjetunionen stödde grundandet av Israel 1948 i hopp om att på så sätt få ökat inflytande i Mellanöstern. Inställningen ändrades när det visade sig att Israel samarbetade med västliga demokratier. Sovjetunionen och andra kommunistiska stater i Östeuropa kom istället att stödja den arabiska sidan i Mellanösternkonflikten. Samtidigt riktades antisemitisk propaganda mot judar i de kommunistiska länderna. De kallades "sionister" och utmålades som spioner åt USA eller väst. Många utsattes för förföljelse och diskriminering. Även i kritiken mot Israel användes antisemitiska påståenden.

I samband med det arabisk–israeliska kriget 1967 startade den polska kommunistiska regimen en "antisionistisk" kampanj mot landets judar. Polska judar anklagades för att vara "sionistiska agenter". Många judar avskedades från sina arbeten. Som en följd av den antisemitiska politiken flydde eller utvandrade tusentals judar. Ett par tusen av dessa kom till Sverige.

Uppgifter

1. Sionismen

a. Staten Israel utropades tre år efter andra världskrigets slut. Förklara varför en judisk stat vid den tidpunkten var viktig för många judar.

b. Tror du att det är viktigt för en människa idag att ha ett " eget " land? Motivera.

c. Vilka andra folkgrupper känner du till som idag saknar ett " eget " land?

2. Krigens konsekvenser

a. Vilka följder har kriget mellan Israel och arabstaterna haft för palestinerna och för judarna i arabvärlden? Ge exempel.

b. När konflikten i Mellanöstern förvärrats har angreppen mot judar i Sverige och Europa ofta ökat. Hur kan det komma sig? Fundera och motivera.

3. Andra flyktingar

Varför utvandrade några tusen polska judar till Sverige åren efter 1967?

Palestina

Palestina var det namn romarna gav det område i Mellanöstern som idag utgör Israel och de palestinska områdena Gaza och Västbanken. Från 1500-talet fram till första världskriget var Palestina en del av det från Turkiet styrda osmanska imperiet. Mellan 1918 och 1947 styrdes området av Storbritannien. Området har stor betydelse för judendomen, kristendomen och islam.

Unga israeler på kafé.

5 Kritik eller antisemitism?

I debatten om konflikten i Mellanöstern riktas kritik mot Israels politik. Den kritiken har oftast ingenting med antisemitism att göra. Men debatten om Israel kan i vissa fall även innehålla antijudiska fördomar.

Gränsen mellan kritik och fördomar

I debatten om Mellanösternkonflikten riktas ofta kritik mot Israels politik. En sådan kritik är i sig själv inte antisemitisk. Men kritiken blir fördomsfull om den istället riktas mot judar som grupp och till exempel gör judar utanför Israel – exempelvis i Sverige – ansvariga för Israels politik. Judar runt om i världen är ingen enhetlig grupp. De är medborgare i de länder där de bor. De har olika uppfattningar om Mellanösternkonflikten och de har inget ansvar för vad Israels regering gör. Kritiken blir också antisemitisk om den använder konflikten i Mellanöstern för att utmåla judar som onda, mäktiga och farliga.

Frågan om när kritik mot Israel blir antisemitisk kan jämföras med när kritik mot muslimska stater eller grupper blir islamofobisk (antimuslimsk). Kritik mot till exempel Irans eller Saudi Arabiens politik eller mot extrema islamistiska grupper är inte i sig själv antimuslimsk. Men kritiken blir antimuslimsk om den istället riktas mot muslimer som grupp och gör alla muslimer runt om i världen ansvariga för Irans eller Saudi Arabiens politik eller för terrorism som utförs av extrema islamister. Om kritiken mot islamistisk terrorism eller mot förtryck av kvinnor i muslimska länder används för att utmåla muslimer som onda, farliga och primitiva så är det ett uttryck för islamofobi. När konflikten i Mellanöstern förvärrats har antisemitismen i Europa ofta förstärkts. I flera länder

har judar attackerats och judiska religiösa byggnader (synagogor), skolor och gravplatser vandaliserats. I samband med demonstrationer mot Israel har i vissa fall antisemitiska slagord och plakat använts. Även i tidningar och på Internet blandas ibland kritik och antijudiska fördomar.

Det finns också kritik som inte riktar sig mot den israeliska regeringens politik, utan mot staten Israels existens. I dessa sammanhang hävdas att Israel inte borde få finnas. Krav på att stater ska upphöra att existera förekommer nästan aldrig när andra konflikter debatteras. När sådana krav förs fram i debatten om Israel kan det handla om fientlighet mot judar.

Jämförelser med nazismen

Ibland jämförs Israels politik i konflikten med palestinierna med Nazitysklands förföljelse av judarna. En sådan jämförelse är felaktig och förhindrar en meningsfull debatt om Mellanösternkonflikten. Nazityskland var en diktatur som av rasistiska och antisemitiska skäl förföljde och sökte utplåna hela grupper av människor. Den israelisk-palestinska konflikten handlar framför allt om rättigheter, mark och säkerhet. När israeler jämförs med nazister är syftet ofta att utmåla Israel som en ondskefull stat som inte borde få finnas. Men jämförelsen innebär också att nazismens förbrytelser förminskas.

Demonstration mot antisemitism och rasism i Frankrike 2006.

I samband med demonstrationer mot Israel förekommer ibland jämförelser mellan Israel och Nazityskland. På plakatet likställs Davidsstjärnan med hakkorset.

Antisemitism i arabiska och muslimska länder

Judar har historiskt sett mötts av större tolerans i muslimska länder än i Europa. Numera finns det dock en utbredd antisemitism i flera stater i Mellanöstern. Ibland utnyttjas debatten om Israel för att föra fram hat mot judar. Bland annat har den iranska regimen förnekat Förintelsen och i hotfulla ordalag utlovat staten Israels undergång.

På många håll i Mellanöstern sprids lögnen om att det skulle finnas en judisk sammansvärjning som kontrollerar USA och väst och som vill ta makten över världen. Myten om en internationell judisk konspiration var utbredd i Europa i början av 1900-talet. Den spreds framför allt genom boken "Sions vises protokoll". Denna bok, som skrevs av ryska antisemiter, påstår sig avslöja en hemlig plan för hur judar ska styra världen. Trots att "Sions vises protokoll" tidigt bevisades vara en förfälskning säljs den fortfarande i många arabiska och muslimska länder. Skriften sprids även i Europa av antisemiter, nazister och extrema islamister.

Under senare år har myten om den judiska sammansvärjningen dykt upp i nya sammanhang. I antisemitisk propaganda påstås till exempel att det inte var extrema islamister utan "judarna" eller Israel som låg bakom terrorattacken mot World Trade Center i New York den 11 september 2001.

Uppgifter

1. Kritik och fördomar

Bilden här till vänster visar en demonstration mot Israel i Spanien 2009. På ett plakat likställs Davidsstjärnan med det nazistiska hakkorset.

a. Vilket är plakatets budskap? Är detta antisemitism? Argumentera för din ståndpunkt.

b. Förklara med egna ord skillnaden mellan kritik mot Israel och antisemitism. Använd exempel från texten.

2. Bara en teckning?

Ovan ser du en karikatyrteckning på Israels tidigare premiärminister Ariel Sharon, bilden kommer från Saudiarabien och publicerades 2001.

a. Vad ser du på teckningen? Beskriv.

b. Vad tror du är avsikten med bilden?

c. Bör teckningar av detta slag visas eller inte? Argumentera för ditt ställningstagande.

Den antisemitiska förfälskningen "Sions vises protokoll" sprids fortfarande, bland annat i många arabiska och muslimska länder. Bilden visar en arabisk utgåva från 1976.

6 Stieg Larsson och den antirasistiska kampen

För många är Stieg Larsson mest känd som författare till Millenniumböckerna "Män som hatar kvinnor", "Flickan som lekte med elden" och "Luftslottet som sprängdes". Dessa böcker, som sålts i miljontals exemplar i Sverige och andra länder, har också blivit filmer som setts av en stor publik världen över. Mindre känt är det som Stieg Larsson framför allt sysslade med i sitt liv: kampen mot rasism och för allas lika värde.

Antinazist

Stieg Larsson började redan under skoltiden engagera sig i arbetet mot nazism, hat och fördomar. Detta intresse fortsatte efter att han börjat arbeta som journalist. I både svenska och utländska tidningar granskade han hotet från rasistiska och antisemitiska grupper och blev en internationell expert på dessa frågor. 1995 var Stieg Larsson med och grundade Stiftelsen Expo som kartlägger svensk högerextremism och 1999 blev han chefredaktör för den antirasistiska tidningen Expo.

Inspiratör

Stieg Larsson, som gick bort 2004 bara 50 år gammal, inspirerade många unga att engagera sig mot rasism och antidemokratiska rörelser. En av dem som idag arbetar på Expo är Alexander Bengtsson. "Hos mig växte ett intresse för de här frågorna redan i ung ålder", berättar han. "Redan på högstadiet skrev jag skolarbeten om svensk extremhöger. Och på gymnasiet skrev jag om nazismen i Västsverige på 1930-talet".

Alexander Bengtsson, Expo.

Stieg Larsson, 1954–2004.

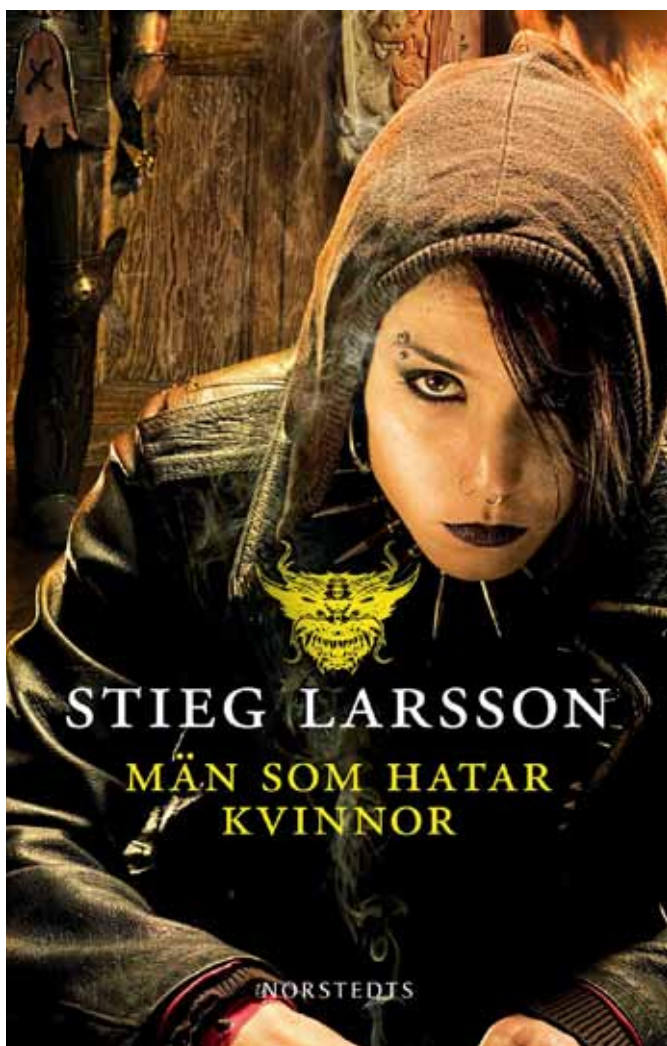
Viktigt att säga ifrån

Alexanders engagemang hade också att göra med vad han hörde omkring sig: "Man hade ju vänner och bekanta som uttryckte rasistiska åsikter. Det bästa sättet att bemöta sådant är med fakta och bra argument. För att få det var jag tvungen att läsa på."

Alexander besöker ofta skolor runt om i Sverige och föreläser för elever om rasism och högerextremism. Han berättar om hur rasistiska grupper försöker locka unga människor att gå med i deras organisationer, om deras propaganda och symboler. Men han påpekar också att alla har ett ansvar för att bekämpa hat och fördomar. Och att det finns mycket var och en kan göra i sin egen vardag. "Man kan säga ifrån när folk kommer med rasistiska, antisemitiska och islamofobiska (antimuslimska) påståenden. Och det är viktigt att sätta sig in i vad högerextrema organisationer står för så att man kan bemöta dem."

"Stoppa nazismen". Protest mot nazistisk demonstration 2008.

Stieg Larssons bok "Män som hatar kvinnor" (2006) har även blivit film.

Uppgifter

1. EXPO

Stieg Larsson arbetade som granskande journalist och startade tidningen Expo.

Vilka tror du är riskerna med att vara journalist och granska hotet från rasistiska och antisemitiska grupper?

2. Ditt val

Alexander Bengtsson menar att alla har ett ansvar att bekämpa hat och fördomar.

a. Vad tycker han att alla kan göra?

b. Håller du med? Motivera ditt ställningstagande.

c. Du hör musik med ett rasistiskt och kränkande innehåll på en fest. Vad gör/säger du?

3. Att protestera

Bilden ovan till vänster visar några svenskar som fredligt protesterar mot en nazistisk demonstration.

a. Skulle du kunna tänka dig att göra något liknande? Motivera.

b. Tänk ut några andra sätt att protestera mot åsikter som du anser vara helt fel.

c. Formulera en insändare till din lokaltidning om något som känns viktigt och upprör dig. Den kan handla om fördomar och rasism men behöver inte göra det.

Extra uppgifter

Hur kan människor i Sverige efter Förintelsen fortfarande ha antisemitiska åsikter? Hur ska man bemöta fördomar? Du har redan besvarat många uppgifter. Uppgifterna här låter dig repetera men väcker också nya frågor.

1. Hatbrott och antisemitism idag

Ett hatbrott kan handla om allt från mord till kränkande klotter på en vägg. Det är motivet till brottet som avgör om det är ett hatbrott eller inte. Det som utmärker hatbrott är att de utgör ett angrepp på de mänskliga rättigheterna och strider mot de grundläggande värderingarna i samhället om alla människors lika värde. Hatbrott innebär angrepp på någon på grund av dennes etniska bakgrund, religiösa tro och sexuella läggning. 2009 anmäldes enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) 5 767 hatbrott i Sverige.

- Vad skiljer hatbrott från andra brott?
- Det är svårt för polisen att klara upp den typen av brott. Varför tror du att det är så?
- Har du själv sett eller varit med om något som kan kallas för hatbrott (till exempel klotter med rasistiskt budskap, hot eller kränkande förolämpningar)? Berätta.
- Även i din skola kan sådant som hatbrott förekomma. Vad kan du göra för att elever inte ska kränkas eller behandlas illa?

I en rapport från Brottsförebyggande rådet och Forum för levande historia från år 2006 som baseras på en undersökning med cirka 3 000 personer i åldern 16–75 år konstateras det att 5 % av de svarande gav uttryck för starkt antisemitiska attityder. Vissa antijudiska fördomar fanns i betydligt större grupper än så.

- Hur kommer det sig att det finns fördomar mot judar i Sverige idag? Diskutera.

2. 27 januari

Den 27 januari 1945 befriade sovjetiska soldater Auschwitz. I Auschwitz hade över en miljon människor mördats eller dött av sjukdomar och svält. Omvärlden fick nu kännedom om vad nazismen lett fram till. Sedan 1999 är den 27 januari minnesdag för Förintelsens offer i Sverige och 2005 förklarade FN denna dag som internationell minnesdag.

Hur tycker du att din skola ska minnas Förintelsens offer? Diskutera och föreslå aktiviteter.

Förintelsens minnesdag högtidlighålls på Raoul Wallenbergs torg i Stockholm.

Antisemitiskt klotter på husvägg i Sverige 2010.

3. Att inte bli en passiv åskådare

Historikern Yehuda Bauer har med hänvisning till Förintelsen och andra folk mord sagt att det finns anledning att till de tio budorden lägga ytterligare tre: "Du ska inte bli en förövare; du ska inte bli ett offer; och du ska aldrig, aldrig bli en åskådare".

a. Håller du med? Motivera.

I många situationer som innehåller rasism och kränkningar spelar även "åskådaren" en viktig roll. Men det verkar inte vara så lätt att agera rätt.

b. Vilka tror du är orsakerna till att människor blir passiva åskådare utan att ingripa för att hjälpa en utsatt? Rangordna dina orsaker från 1-3.

En teori är att kränkningar och övergrepp upphör så fort åskådaren inte längre är passiv utan ingriper för att stödja den svage.

c. Vad anser du? Argumentera för eller emot med exempel.

Undervisningsmaterialet

Detta häfte är en del i ett undervisningsmaterial som belyser tre teman:

1. Antisemitism och de europeiska judarnas historia fram till 1945
2. Samtida antisemitism
3. Fördomar, intolerans, rasism och diskriminering

Studiematerialet är framtaget av OSSE/ODIHR och Anne Frank House i Amsterdam tillsammans med experter från flera europeiska länder. Den svenska utgåvan har översatts, bearbetats och utvecklats av Svenska kommittén mot antisemitism och Forum för levande historia.

Anne Frank House

Anne Frank House i Holland bevarar Anne Franks gömställe som ett museum. Det söker också främja Anne Franks ideal, inte bara med hänvisning till den tid i vilken hon levde, utan också genom att visa på dess samtida relevans. Anne Frank House utvecklar utbildningsprojekt som syftar till att bekämpa nutida former av antisemitism, rasism och xenofobi och befrämja tolerans och respekt mellan människor. För mer information: www.annefrank.org

Forum för levande historia

Forum för levande historia är en myndighet som med utgångspunkt i Förintelsen och andra brott mot mänskligheten arbetar med demokrati- och toleransfrågor baserat på de grundläggande värderingarna att alla människor är lika värda. Den viktigaste målgruppen är lärare och deras elever. Via seminarier, fortbildningar, utställningar och produktion av undervisningsmaterial vill Forum för levande historia ge skolorna verktyg för att utvecklas och stärkas i sitt viktiga arbete mot intolerans, fördomar och kränkande behandling.

För mer information: www.levandehistoria.se

OSSE/ODIHR

Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa (OSSE) är en säkerhetspolitisk organisation med 56 medlemsstater från Europa (däribland Sverige), Centralasien och Nordamerika. OSSE:s kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) stöder genomförandet av initiativ inom områdena tolerans och ickediskriminering, mänskliga rättigheter och demokrati.

För mer information: www.osce.org/odih

Svenska kommittén mot antisemitism

Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA) är en ideell, politiskt och religiöst obunden organisation som har till ändamål att förebygga och motverka antisemitism och rasism. SKMA bedriver en rikstäckande utbildnings- och fortbildningsverksamhet, erbjuder studieresor i Förintelsens spår liksom skrifter och läromedel om antisemitism, nazism och Nazitysklands folk mord.

För mer information: www.skma.se

Produktion: Anne Frank House, Amsterdam, Holland. Redaktion, bearbetning och översättning till svenska: Henrik Bachner, Rachel Baran, Mikael Enochsson, Lena Jersenius, Svenska kommittén mot antisemitism i samverkan med Forum för levande historia. Sakkunnig rådgivare: Stéphane Bruchfeld. Layout: Cecilia Udemark. Bilder och illustrationer: ??????????????????

Tack till: Gertrude och Ivar Philipsons Stiftelse för bidrag. FOTO: NIKLAS GUSTAVSSON FOTO: NILS PETTER

Kan det hända hos oss?

Varje år reser många skolelever till Polen för att besöka Förintelsens platser. Ett sådant besök ger ökade kunskaper om Nazitysklands folk mord under andra världskriget, men reser även ofta frågor om oss själva och de värderingar som ligger till grund för vårt eget samhälle.

Från Sverige och andra länder reser årligen tusentals skolelever till Polen för att lära sig mer om de brott som begicks av Nazityskland och dess medhjälpare under andra världskriget. Eleverna besöker ofta koncentrations- och förintelselägret Auschwitz-Birkenau, som idag är ett museum. Många besöker också städer och byar som berättar om judiskt liv och kultur före Förintelsen och som vittnar om hur genomgripande denna katastrof förändrade Polen och Europa.

En resa i Förintelsens spår föder frågor om hur nazismen kunde växa fram och hur folk mordet blev möjligt. Men den ger också upphov till funderingar om oss själva och vårt samhälle idag.

Så här skrev några elever efter att i Polen ha studerat spåren av Förintelsen:

"I Polen ser man fortfarande spår av vad som hände, på gamla hus, monument och alla judiska gravar som nu inte har någon som tar hand om dem längre. Effekten i Europa är att det är nästan helt tomt på judar. Förintelsen påverkade samhällena genom att man utrotade ett helt folk, människor, familjer bara försvann."

"Innan vi åkte till Polen så hade jag inte 'fattat' att allt detta hade hänt, även om jag visste att det hade hänt. Jag blev chockad när vi kom till Auschwitz. Jag fick en förklaring i mitt huvud att allt detta faktisk är sant. Men ännu värre än vad man kan berätta med ord. Att vara där hjälper en att förstå."

"Vi läser om Förintelsen för att historien är en del av nutiden och framtiden. Allt sitter ihop. Ska man förstå och kunna påverka dagens samhälle måste man känna till vår historia. Att se med egna ögon gör att man lättare förstår allvaret med rasism och nazism."

"Den här resan har lärt mig hur viktigt det är att alltid tänka efter, att alltid tänka själv. Gruppträck finns överallt men vi har alla ett eget val."

"En stor sak som man borde lära av Förintelsen är att stanna upp ibland och reflektera över vad man gör."

Ungdomar besöker minnesplatsen Auschwitz-Birkenau.

Uppgifter

1. Förintelsens platser

Skulle du själv vilja besöka Förintelsens platser i Polen? Motivera.

2. Antidemokrati

a. Ser du någon risk för att vårt eget samhälle skulle kunna utvecklas i antidemokratisk riktning och utsätta folkgrupper eller andra minoriteter för förföljelse och kanske till och med för folk mord? Motivera och argumentera för ditt svar.

b. Tror du att det finns något i det svenska samhället som skulle kunna förhindra en sådan utveckling? Motivera ditt svar och använd gärna exempel.